

Іван Рило

Лесь Мартович

Не для слави, але для людей.

Я вже зроду такий удався, що ніколи не вірив ні в жадні відьми, ні в чарівниці, ні в опирі. А відколи пізнав Івана Рила, відтоді починаю вірити. Ви лиш послухайте, що за штукар той Іван Рило: він умів в усяку твар перекидатися. Дивитися на нього, так він чоловік, як і другий; аж нараз гоп і стане вам або свинею, або псом, або зайцем, або чим. Це я не вірив би другому ніколи, але видів сам на свої очі.

Був раз Іван Рило там, де роздавали. Посходилися люди, балакають та й ждуть, поки будуть роздавати. Та й Іван Рило поміж ними став і собі ж балакає. Такий вам чоловік, як би перший-ліпший. Аж починають роздавати. А наш Іван Рило, як тільки це помітив, то зараз же випрямився, наче та тополя, став грубий та розкішний, — ну, просто в годованого кабана перекинувся, ось-ось не рохкає. Та й грубим голосом гукає, наче віл:

— Проступіться!

Розтручує людей та й пхається поперед усіх, щоб йому першому дали. Другі люди його спиняють, уговкують.

— Не пхайся, — кажуть, — Іване Рило, зроби й другому місце.

— Ага! — огризається Іван Рило, достоту наче той пес, ще й зубами кланцне, — чому мені другий не робить місця, але я маю кожному робити?!

Але був раз Іван Рило там, де треба було давати для загального добра. Люди одні стоять, другі сидять та й, балакаючи, дожидають, коли прийде на них черга давати. Та й Іван Рило межі ними. Стоїть у гурті поміж людьми такий, як би перший-ліпший чоловік, і собі балакає. Аж прийшов час, що треба давати. Люди витягають мошонки, лічать гроші та й дають, де треба. А наш Іван Рило хить, звився в клубочок, став такий маленький, як котик; присів хвостик та й варкає. Відтак хильцем — назад і все назад

та й став собі ззаду поза людьми. Другі його всовіщають:

— Приступися, — кажуть, — Іване Рило, наперед, дай і ти що!

Іван же Рило помаленьку сунеться задом до дверей та й бринить, наче та мушка під осінь:

— Пустіть мене, люди добрі, я не маю. Мені ніхто нічого не дає, та й я не маю другому що дати.

Недавно зчинився по селах заколот. Наче в тім вулію, що димом зайде, — такий рух по селах наставав. В'яжуться люди в товариства, беруть газети, голосують на послів, роблять віча. Та й Івана Рила беруть поміж себе. А він ходить, наче та блудна вівця. Що до нього говорять, то він одним вухом вислухає, а другим пустить. Що йому кажуть робити, він не зробить, що його запитають, він не знає. Обступлять його бувало його

сусіди та й приятелі, просять його та й кажуть:

— Читай, Іване Рило, газету!

А Іван Рило спустить вуха, загне хвіст під себе та й:

— Моя хата, — каже, — скраю. То не в нас.

— Упишися, Іване Рило, у наше товариство?

— Я, бачите, я — не те! — лепотить Іван Рило.

— Будь ласка, Іване, дай який феник до нашої спілки.

— Я не те...

— Ходи, Іване, голосуй ураз із нами.

— Я не те, та й я не те...

А як тільки люди проступляться, тоді Іван Рило піднесе хвіст, насторожить вуха, збицкається та й летить просто до отця Кабановича, а потому до пана Деришкірського.

Отець Кабанович зараз же й читає Іванові Рилові, як із книжки:

— Чуєш, Іване Рило, вийшло таке право, що маєш собі взяти дев'ять метрик і ще одну метрику. На кожную метрику треба тобі штемпля по три леви й по 42 і півкрейцара.

Ізан Рило розв'язує мошонку, витягає гроші, платить. Лишилося йому ще 3 рейцарі, а він і ті дав на свічку.

Але приходить Ізан Рило до пана Деришкірського, несе шапку ще від вулиці в руках. Виходить проти нього пан Деошкірський, та й вітаються оба. Іван Рило цілує пана Деришкірського в руку і в коліна, а пан Деришкірський Івана Рила в голову і в писок; лиш не цілує, але б'є, аж лоскіт іде. Паде Іван Рило на коліна, а пан Деришкірський йому кості мне.

— Слухай, худобино! — верещить пан Деришкірський, — маєш дати на мене голос!

— Слухаю, вельможний пане! — пищить Іван, — дай вам боже пановання!

Іде та й голосує.

Та це все ще байка, це хоч дуже людям не шкодить. А ось Іван Рило

має одну таку прикмету, що вам волос дубом стане, слухаючи про неї. Іван Рило вміє в людей усакувати. Отак стоїть який чоловік, а коло нього Іван Рило. Нараз Іван скочить, і лишається тільки сам чоловік, а Івана Рила вже коло нього нема, бо, бачите, вскочив у нього. Поверхи по тім чоловікові не пізнати: який був, такий і є, але говоріть до нього слово, так і пізнаєте, що Іван Рило у нім сидить, бо зараз зробить із нього або свиню, або зайця, або іншу яку скотину. Та вскакує Іван Рило у людей тоді, коли ніхто не видить: уночі або коли. Та й нещасливий же такий чоловік, що в нього Іван Рило ускочить!

Здибаються раз на ярмарку два давні знайомі, Петро та й Семен. От Петро питає Семена:

— А що, як вам живеться? Сходитеся ще й тепер до читальні? Читаєте газети?

А Семен зирк набік, затрясся, як зів'ялий листок на вітрі, та й ледве чутно шепче:

— Потихонько, бо онде отець Кабанович стоять!

— Та що, що стоїть? — каже Петро, — Він собі стоїть, а ми собі стоїмо.

— Ну, знаєте, — лепотить Семен, — він усе ж священна особа, а ми — прості люди:

страшно!

Петро хотів йому щось на те вповісти, але Семен чмихнув, і слід за ним застиг. Петро здивувався: "Ігі! — міркує, — а цьому що сталося?" А що ж би сталося? Іван Рило ускочив у нього та й зробив із нього зайця.

Або здивався раз Грицько з Ахтемієм; привіталися та й Грицько зачинає до Ахтемія:

— А що, куме Ахтемію, вибори за плечима, треба щось гадати.

А Ахтемії ні звідси, ні звідти, і мов з пістоля відрізав;

— Наплювати мені на ваші вибори! Ви мені заплатите? Не хочу я вже з вами вести товариство, я собі таких найшов, що мені за кожне слово гроші дають!

Та й щез. А Грицько тільки сплюнув:

— А цьому що за божя воля?

А що ж, як не Іван Рило, що в нього ускочив, та й свиню з чоловіка зробив.

Цими часами Іван Рило дуже бушує помежи нарід. І ходить він помежи люди, як день, так і ніч, та все міркує, в кого би вскочити. Особливо в часи виборів він має велику міць. Стережіться, добрі люди, Івана Рила, — бо він, як та мушка в око впаде, так він у чоловіка вскакує.